

hvor man ikke selv kunne forsyne befolkningen i grænselandskaberne, søgte regeringen i hvert fald at få de danske købmænd til at komme til Sverige og at begrænse deres aktivitet til de lovlige markeder i byerne og forhindre landhandel.

Stridighederne om grænsehandelen er af mange historikere blevet betragtet som et af de væsentligste momenter bag de dansk-svenske modsætninger i perioden, men det har været karakteristisk, at den reelle viden om denne grænsehannels omfang og form har været ganske ringe.

Med Lars Linges bog er der for alvor kommet en mængde informationsmateriale frem, der tillader slutninger med langt højere grad af sikkerhed, end det tidligere var muligt.

Forfatteren har gennem en årrække gennemarbejdet de nationale og lokale arkiver og har fremdraget og bearbejdet et meget stort materiale, som imidlertid i højere grad belyser formerne for og den officielle holdning til grænsehandelen, end det tillader et skøn over dennes omfang. Lars Linge har tydeligt nok haft problemer med dispositionen af sit store materiale. Han har valgt at dele bogen op i kapitler, afgrænset kronologisk efter de vigtigste traktater om grænsehandel, og indenfor hvert enkelt kapitel behandles så systematisk de politiske forhold, den svenske eksportpolitik, by- og toldpolitik og herunder igen forholdene i de enkelte regioner. Dette har bevirket, at bogen er blevet uhyre detailrig, og har fået karakter af en håndbog, som ingen, der beskæftiger sig med de dansk-svenske forbindelser i det 16. og 17. årh. vil kunne forbigå.

Interessant er Linges påvisning af, at de forskellige former for reguleringer af grænsehandelen, som de svenske konger (og i krigstid også de danske) beordrede, egentlig kun fik meget ringe praktiske virkninger. Grænserne kunne ikke effektivt kontrolleres, og det ser ud som om de statslige myndigheder (måske i konsekvens af dette) ikke satte meget ind på at håndhæve bestemmelserne. Forfatteren når til den konklusion, at trods alt var grænsehandelen ikke på noget tidspunkt et så alvorligt problem, at den alene kan have motiveret den svenske ekspansionspolitik mod Danmark og Norge.

KARL-ERIK FRANDSEN

CHRISTOPHER HILL: *Reformation to Industrial Revolution. A Social and Economic History of Britain 1530-1780.* London, Weidenfeld & Nicolson, 1967. vii + 254 s. 42 sh.

Få vil betvivle, at Oxfordhistorikeren Christopher Hill hører til blandt nutidens mest talentfulde og produktive britiske historikere. Når mange af hans lærde kolleger – dette til trods – normalt ikke accepterer Hills forskellige teser om britisk historie i det 16. og 17. årh., hænger dette sammen med, at Hill har en marxistisk orientering i sit arbejde. Der er både en metodisk og teoretisk uenighed mellem Hill og de fleste af hans fagfæller. Når Christopher Hill her kaldes for en marxistisk historiker, må dette uddybes for ikke at blive misforstået. Det betyder nemlig ikke, at Hill udelukkende eller primært interesserer sig for de økonomiske faktorer i en historisk sammenhæng. Tværtimod beklager Hill for eksempel, at britiske historikere har været for økonomisk orienteret i deres analyse af årsagerne til borgerkrigen i 1640'erne (jvf. *Puritanism and Revolution*, 1958,

s. 29). Hill er (selvfølgelig) overbevist om, at en analyse af de økonomiske forhold på et givet tidspunkt er af grundlæggende betydning for en 'korrekt' historisk forståelse, men han hævder samtidigt, at hvis man gør de økonomiske faktorer til de *altafgørende*, så er man på vildspor.

Christopher Hill er langt fra at være en naiv eller (om man vil) fuldblods materialist. »The connections of religion, science, politics and economics are infinite and infinitely subtle« (sst. s. 30). Det marxistiske hos Hill er først og fremmest at finde i hans dialektiske 'approach' til et historisk begivenhedskompleks. Det gennemgående træk ved Hills værker er et forsøg på at forstå, i konkrete historiske situationer, den dialektiske sammenhæng mellem, at samfundet (især de materielle forhold) skaber mennesket, medens mennesket også er i stand til at omskabe samfundet. Det centrale problem for Hill er at analysere og forstå denne dialektik, denne stadige interaktion mellem menneske og samfund, uden hverken at over- eller undervurdere menneskets indflydelse på begivenhedernes gang. Heri er jeg enig med Hill. Det er denne dialektiske 'knude', der gør historieforskning til en yderst kompliceret og vanskelig disciplin, hvis den skal udføres videnskabeligt forsvarligt. Kvalitative fremskridt med hensyn til videnskabelig metode vil være afhængig af, om man finder midler til at behandle denne grundlæggende dialektik i alle dens aspekter.

I sit nyeste værk *Reformation to Industrial Revolution* tager Hill især ét aspekt af den nævnte dialektik op til behandling. I indledningen hedder det: »The connection between economics and politics is not simple. . . . My aim has been all through to emphasize *interaction* between politics and economics, seeing neither as a sufficient cause in itself« (s. 4). Med dette som sit teoretiske udgangspunkt formulerer Hill sit syn på den historiske udvikling i Storbritannien i perioden 1530–1780. Den store historiske problemstilling er denne: hvorledes var det muligt for England, der i 1530'erne økonomisk set var tilbagestående, i 1780'erne at være på tærsklen af den industrielle revolution? Hovedtesen er, at medens den økonomiske udvikling i perioden som helhed var langsom, var det egentlige resultat af den politiske revolution i midten af det 17. årh., at den skabte en politisk situation, der muliggjorde at økonomiske interesser kunne dominere og dirigere både den engelske indenrigs- og udenrigspolitik. Ifølge Hill er det afgørende, at » . . . the seventeenth-century political revolution gave rise to revolutions in trade and agriculture which had far-reaching effects on the whole of society. They prepared for that take-off into the modern industrial world which England was the first country to achieve« (s. 10).

Et værk som *Reformation to Industrial Revolution*, der på små 250 sider vil gøre rede for en periode på 250 år, må nødvendigvis være generaliserende, og er det; men når dette er sagt, må det fremhæves som en betydelig kvalitet, at Hill trods alt har formået at indarbejde så mange nuancer i sin fremstilling som tilfældet er. En anden kvalitet ved Hill's bog er, at den er *syntetisk på ægte vis*. I et værk, hvor Storbritanniens økonomiske udvikling står i centrum, har Hill formået at *integrere* de dele af den politiske, intellektuelle, religiøse, sociale og militære historie, der kan bidrage til at gøre Storbritanniens særlige økonomiske udviklingsgang forståelig og forklarlig. Et interessant træk ved værket er Hills stadige fiksering på Londons politiske, sociale og økonomiske rolle. Provokerende er Hills centrale tese om, at indenfor politisk og administrativ organisation, indenfor handels-,

koloni- og udenrigspolitik og indenfor industri, handel og finansvæsen repræsenterer perioden 1640–60 middelalderens egentlige afslutning.

I de sidste 20 år har der været mange livlige videnskabelige diskussioner om engelsk historie i det 16. og 17. årh. Christopher Hill er bestemt 'up-to-date' med den videnskabelige litteratur, og når han ikke i *Reformation to Industrial Revolution* har indarbejdet en explicit stillingtagen til sine fagfællers forskellige teser, så har dette været betinget af pladsmangel. Han har selv været aktivt engageret i den løbende debat, og hans mange bidrag kan især findes i tidsskrifterne *Past & Present* og *Science and Society*. Det er derfor forståeligt, at *Reformation to Industrial Revolution* bærer præg af den førte debat. For eksempel er Trevor-Ropers tese om 'court versus country' inkorporeret i analysen af årsagerne til borgerkrigen. Mere afgørende har E. J. Hobsbawms artikler »The Crisis in the 17th Century« (*Past & Present*, nr. 5 og 6, 1954) været. I min vurdering er det Hobsbawms tese, som Hill har lagt til grund for sin fremstilling, men han har samtidig begrænset den til engelsk historie. Inspirationen fra Hobsbawm forklarer således for eksempel den store betydning, som Hill tillægger den politiske revolution i midten af det 17. årh. Afhængigheden af Hobsbawm kan også ses af Hills fiksering på udviklingen af landbruget og hjemmemarkedet og i hans betoning af betydningen af ny-kolonialismen, i.e. udnyttelsen af kolonierne som markeder for den hjemlige industriproduktion. På mange måder forekommer det mig rimeligt at karakterisere *Reformation to Industrial Revolution* som Hills forsøg på at vise, hvorledes Storbritannien overvandt den krise, som i det 17. årh. ifølge Hobsbawm er kapitalismens kendetegn.

Christopher Hill hører til nutidens største kendere af hvad man forud kaldte 'den puritanske revolution'. I *Reformation to Industrial Revolution* har han sat sin viden om og forståelse af denne revolution ind i en meget større historisk sammenhæng. Det er den syntetiserende historieskrivnings vilkår, at den ikke kan indeholde nogen egentlig videnskabelig 'bevisførelse' for sine teser. Det videnskabelige grundlag, på hvilket *Reformation to Industrial Revolution* er baseret, er for en stor dels vedkommende at finde i Hills øvrige værker og artikler. Vigtigst i denne forbindelse er *The Century of Revolution 1603–1714* (1961). En generel svaghed ved Hills nyeste bog, der er teoretisk mere gennemtænkt end de fleste, er, at han aldrig definerer begrebet 'revolution', og eftersom dette begreb benyttes i mange forskellige sammenhænge, opstår der en vis forvirring. Alt i alt giver *Reformation to Industrial Revolution* dog et nyt og interessant overblik over engelsk historie i perioden 1530–1780 og er samtidig intellektuelt stimulerende, hvilket er en værdifuld kombination. Det er et værk, som det bestemt er værd at stifte bekendtskab med, måske ikke mindst fordi det bygger på teoretiske og metodiske forudsætninger, der ikke er de almindeligt accepterede.

BERNARD ERIC JENSEN

ERIC KERRIDGE: *The Agricultural Revolution*. London, Allen & Unwin, 1967. iv + 427 s. Kort. 84 sh.

Da Lord Ernle i 1912 udgav sin bog *English Farming Past and Present* – en syntese over det engelske landbrugs udvikling siden senmiddelalderen – satte han en